

Бойка Донеvsка

ОБРАЗОВАТЕЛНИ МОДЕЛИ В НАЦИОНАЛНАТА ХУДОЖЕСТВЕНА АКАДЕМИЯ (1960–2000)

Boyka Donevska

EDUCATIONAL MODELS IN THE NATIONAL ACADEMY OF ART (1960–2000)

Abstract: The general trends, marked in this text didn't write out completely volume and dynamics of educational models in recent years. Tracking their development as a chronological process, combining the best traditions of the XX century with the challenges and changes in contemporary European education and art. The distinctive consistency between generations does not exclude the wide range of ideas of movement, thanks to which the educational strategies of the Academy during all periods of its existence are synchronous with the dynamics of current cultural models. In this respect, the history of the National Academy of Art is indicative of the development of educational institutions in our country, and indeed it is important for understanding the tendencies of the local art.

Keywords: *art, education, educational models, National Academy of Art, educational strategies.*

Периодът на 60-те години на XX в. се очертава като характерен етап от континуума на новата ни художествена история и в частност – от развитието на Националната художествена академия (по това време Висш институт за изобразителни изкуства „Николай Павлович“). Общата стратегия след постановленията на Априлския пленум на ЦК на БКП (1956) се изразява в известна демократизация на художествения живот, количествено увеличаване на общите и индивидуалните изложби, усложняване на съдържателните и чисто художествените нива на изкуството. Тези специфични за времето ключови въпроси бързо се проектират и върху сферата на образованието, където се наблюдават редица нови тенденции.

Като цяло естетическият и педагогическият курс в Академията през 60-те години на XX в. остава неизменно фокусирани в полето на реалистичното изкуство¹. Общата посока на развитие, образователните стратегии и структурните промени неизменно се санкционират от държавната политика². Основният постулат, който се утвърждава в началото на 60-те години, е принципната тенденция за тясното свързване на учебно-възпитателната дейност с потребностите на реалния живот. Закономерно усилията на академичното ръководство са насочени към промяната на учебните планове и програми в синхронна посока, като особено важно място се отделя на учебните и производствените практики.

¹ През този период Академията е наречена от партийния и държавен ръководител Тодор Живков „крепост на реализма“, термин, който се използва широко в материалите, посветени на академичното образование. – Б.а. А.А.

² VII конгрес на БКП, 2 юни – 7 юни 1958; VIII конгрес на БКП, 5 ноември – 14 ноември 1962; IX конгрес, 14 ноември – 19 ноември 1966. През 1959 г. е приет и Закон за по-тясната връзка на училището с живота, който регламентира свързването на всички нива на обучението с производствения труд. – Б.а. А.А.

Най-голямо значение при изграждане на професионалните умения на художника продължава да се отделя на композицията и на рисуването. За рисуването на този етап вече се мисли в три основни категории – учебно рисуване, изследователско рисуване и творческо рисуване, които постепенно изграждат професионалните качества на младия художник³. Целта е в рамките на този предмет да се формират точно наблюдение, системно изпълнение и професионална сръчност – умения които се определят като водещи в инструментариума на художника с реалистична естетическа нагласа. Основната методическа единица при преподаването по рисуване е „натурата“ – в процеса на обучение последователно се щудират глава, гола и облечена фигура. Въвеждането на студентите в тази проблематика започва с рисуване на гипсови образци и преминава към изобразяване на реални модели. Отделни постановки са предвидени за бързи скици, рисунки със силно движение, рисуване по памет и по въображение. Общо взето за I и II курс програмата по рисуване е идентична като методология и пластическа проблематика за всички специалности, модификациите се появяват през следващите етапи на обучението. В специалностите от Изящния факултет целите на етюда се съсредоточават към овладяване на пространството и формата, движението и човешките характери. В специалностите, където се решават главно декоративни задачи или проблеми на техническото проектиране, преобладават анализът на пространството и конструктивният подход при приспособяването на формите към техническите параметри⁴. Композиционните задачи също постъпателно се усложняват от етюда към композицията по специалността и дипломната композиция, към която се поставят изискванията за „пълноценна и оригинална“ художествена творба, най-често със сюжети от съвременния живот или героичното минало на страната. През 60-те години обаче, прави впечатление опитът на все повече дипломници да избегнат идейно-тематичните и политическите задачи по композиция, така характерни за предишния период.

Бързите темпове на индустриализация и техническо развитие създават необходимост от специализирани художествени кадри в областта на производството, което на свой ред поражда нови взаимоотношения между промишлеността, изкуството и образованието. През този период се планира откриването на редица нови специалности и профили, като „Текстил и облекло“, „Промислени форми“, „Пространствено оформление“ и др. Интересът към дизайнерските специалности следва устойчива линия във времето, доколкото въпросът за внедряването на естетическата култура във всички сфери на живота е държавна политика на социалистическия блок⁵. Спецификата на тяхната комплексна подготовка се осигурява от няколко програмни корпуса – общообразователни, художествено-професионални, технически и специализирани дисциплини, като следва логиката на европейските образователни системи⁶. По този начин Академията се превръща в генератор на нов вид промишлени изкуства, свързани със съвременните потребности на индустриалната култура.

Като цяло, резултатите от учебната работа показват наличието на много по-широк, в сравнение с отминалото десетилетие, спектър от пластически идеи и изразни средства. Факт е, че именно през 60-те години на ХХ в. започва самостоятелния си път генерацията от млади художници, които ще променят профила на българското изкуство. Голяма част от тях завършват Академията като автори с определена творческа физиономия, които съсредоточават по-голямата част от иновативните явления на времето.

Развитието на учебния процес през 70-те години на ХХ в. се характеризира с решаването на нови, актуални задачи, свързани със създаването на различен, научен подход в сферата на художественото образование. Приблизително към средата на десетилетието в културното пространство все повече се налага представата, че Академията се превръща в ръководен център по проблемите на

³ **Петров, И.** За рисуването. // ВИИИ „Николай Павлович“. Годишник, 1960–1961. С., 1962, с. 3–5.

⁴ **Чуховски, П.** Рисуване. // ХА – София. Годишна изложба на студентите, юни 1977. С., 1979.

⁵ Много показателно в това отношение е Постановлението на Министерския съвет от 28 май 1963 г. „За решаване проблемите на промишлената естетика и художественото проектиране, конструиране и оформление на промишлени изделия“, насочено към формиране на нов естетически вкус, включително чрез различни форми на обучение.

⁶ **Доневски, С.** Подготовка и квалификация на дизайнерски кадри. // Проблеми на образованието по изкуствата и културата. Научно-методически бюлетин. Комитет за култура. С., 3/1982, с. 18–30.

естетическото възпитание и образованието по изобразително изкуство и на специалните училища по пластическите изкуства, като поема водеща роля за интегрирането на младите си възпитаници в художествения живот и в промишленото производство⁷.

Тези процеси продължават и през 80-те години на ХХ в., когато основните приоритети са насочени към синхронизиране на българското образование със световното, както и към утвърждаване автономността на висшите училища.

Като цяло оценката за академичната работа през 60-те, 70-те и 80-те години на ХХ в. дава основание за положителна характеристика на развиващите се образователни тенденции. Независимо от някои нерешени проблеми и слабости и от идеологизацията на учебния процес преподавателският и административният колектив постигат значими резултати в подготовката на художници и дизайнери за промишлено ориентирани специалности. Цялостната учебна, административна и международна дейност на Академията демонстрира своеобразна интензификация на темповете. Постигнато е по-добро съотношение между преподаваните теоретични, практически и специални дисциплини, разкрити са редица нови и актуални за времето специалности. Спецификата на новите учебни програми и методически подходи намира израз и в други положителни акценти – реално се увеличава многообразието на творческите изяви и самостоятелната работа на студентите. За подобряване на качествените характеристики на обучението сериозен принос имат и новопостъпилите преподаватели, които формират част от съвременните критерии в художественото образование и сами се утвърждават в елита на културното пространство. Провеждането на учебните практики също спомага както за развитието на професионалните качества, така и за кариерната реализация на студентите, особено от специалностите на Приложния факултет. В обобщение може да се каже, че в социо-културен аспект 60-те и 70-те години на ХХ в. представляват обособен период не само поради появата на нова художествена типология, но и на различен тип образование в сферата на изкуството. Направените през 80-те години промени позволяват на Академията сравнително безболезнено да се адаптира към изискванията на новите условия, настъпили у нас след 1989 г., когато политическите и обществените движения предопределят навлизането ѝ в един съвременен етап.

В периода след 2000 г. новите приоритети в икономическия, политическия и обществения живот неминуемо се отразяват и върху сферата на образованието, където силен императив е приобщаването към общоевропейските стандарти. Изключителното разнообразие от художествени прояви и изразни средства, характерно за българското изкуство през този период, също рефлектира върху съществуващите академични традиции. Така съвременният характер на специалностите в НХА до голяма степен се определя от актуалните тенденции в развитието на визуалните изкуства и непрестанната диференциация на техните разновидности и форми.

Лидиращите тенденции в обучението са насочени към създаване на все по-ефективна и адекватна на съвременните изисквания образователна система. С утвърждаването на новите програми в о.к.с. „бакалавър“ и „магистър“ се оптимизира учебният процес, въвеждат се редица актуални дисциплини, в резултат на което на студентите се предлага изключително широк диапазон от високо квалифицирани курсове на обучение.

Маркираните в настоящия текст общи тенденции, разбира се, далеч не изчерпват цялата сложност, обем и динамика на образователните модели през изминалите години. Проследяването на тяхното развитие като хронологически процес съвместява най-добрите традиции на ХХ в. с предизвикателствата и промените в съвременното европейско образование и изкуство. Характерната приемственост между отделните поколения не изключва широкия спектър в движението на идеи, благодарение на което образователните стратегии на Академията през всички периоди от нейното съществуване са синхронни на динамиката на актуалните културни модели. В това отношение историята на НХА е показателна за развитието на образователните институции у нас и действително има важно значение за разбиране тенденциите на местната художествена среда.

⁷ Чуховски, П. Към историята на Художествената академия (след 1944 до към 1981). // Художествена академия. Юбилеен сборник (681–1981). С., 1984, с. 115–131.